

Viziunea anarhismului revoluționar

Wayne Price

2016

Există multe abordări față de anarhism, dar pentru mine chestiunea principală este viziunea unei societăți anti-autoritare, fără state, fără clase, și fără opresiune. Este viziunea unei lumi bazate pe cooperare, democrație participativă, producție pentru satisfacerea nevoilor, și nu pentru profit, asociere liberă și egală în toate sferele vieții, și echilibru ecologic cu lumea naturală. Ar presupune rețele și federații autogestionate de locuri de muncă, industrii, comunități, cartiere, și (atâta timp cât încă mai sunt necesare) unități de miliții (înarmarea populară). Acestea ar fi gestionate prin democrație directă, față în față – auto-organizarea oamenilor. Pentru a reuși acest lucru oamenii s-ar organiza pe principiul maximizării descentralizării democratice în măsura în care este posibilă la nivel practic, și doar într-atât de multă centralizare cât este minim necesară.

Acest lucru nu înseamnă sfârșitul întregii coordonări sociale sau protecții sociale, ci sfârșitul statului. Statul este mașinaria birocratică, militară, capitalistă, alienată social ce se plasează deasupra restului societății. Nu ar mai exista mase de profesioniști polițiști, militari, politicieni, judecători, lobby-iști, spioni, gardieni de închisori, și birocrați, și nici afacerile capitaliste și semi-monopolurile ce susțin și sunt susținute de către stat. Acestea sunt principiile și valorile viziunii mele asupra anarhismului. Ele sunt consecvente cu curentele principale ale mișcării anarhiste.

Ele sunt de asemenea consecvente cu viziunile avute cândva de milioane de oameni cu privire la o Epocă Edenică de Aur, sau la un viitor Sfârșit Mesianic al Timpurilor în care toată opresiunea și suferința vor fi dispărut, iar oamenii vor fi liberi și egali. Aceste mituri se potrivesc cu adevărul preistoric că oamenii au trăit timp de zeci de mii de ani în grupuri mici, auto-governate, de vânători-culegători și în sate agricole, în mare parte bazate pe cooperare și egalitate, fără state, fără clase, și fără piețe. Într-un anumit sens viziunea anarhistă reprezintă o reîntoarcere în spirală la o asemenea societate, la un nivel de producție mai ridicat – cu garanția abundenței pentru toți și a repausului suficient, în echilibru cu ecologia.

Ca și viziune, aceasta diferă de cea propusă de democrația liberală capitalistă. Liberalii și social-democrații își doresc doar extinderea părților „bune” ale democrației capitaliste concomitent cu reducerea părților „rele”. Treptat, se presupune, o lume mai bună va lua naștere. Liberalii nu recunosc că capitalismul are propriile sale limite. În special, în timp ce majoritatea statelor capitaliste din prezent pretind că sunt „democratice”, conducătorii nu fac asemenea afirmații în privința economiilor lor. Raționalizarea în privința sistemului economic constă în faptul că are o „piață liberă.” Orice încercare de „extindere a democrației” asupra economiei capitaliste ar însemna preluarea puterii și bogăției de la aceia care dețin corporațiile și companiile mari și mici. Ar însemna înmânarea bogăției și puterii acelor care lucrează pentru acei capitaliști și lucrează în acele companii. Ar oferi bunăstare și putere acelor care cumpără bunurile companiilor, le consumă produsele, și plătesc taxe care le subvenționează profiturile. Pentru corporatiștii bogați – întreaga clasă conducătoare – acest lucru ar părea o groaznică violare a tuturor lucrurilor care au fost bune și corecte, sfârșitul civilizației, și un atac totalitar asupra libertății (lor).

Capitaliștii și agenții și susținătorii lor ar opune o rezistență crâncenă în fața unei astfel de schimbări – oricât de pașnică, graduală, și populară ar fi – până la ultima picătură de sânge (a lor și a oamenilor). Statul lor democratic (mai exact democrație burgheză) s-ar dovedi în cele din urmă a fi nu atât de democratic pe măsură ce s-ar folosi de el pentru a zdrobi rezistența populară (sau l-ar înlocui cu un stat mai autoritar care să îndeplinească această sarcină).

Reforme și câștiguri pentru oameni s-au obținut și încă s-ar mai putea obține (și merită luptat pentru acestea) – în general în perioade de relativă prosperitate și stabilitate. Dar atunci când lucrurile se înrăutățesc, iar economia o ia la vale, clasa patronilor își ia înapoi avantajele acordate, întrerupe cooperarea cu clasele populare și opune rezistență oricăror reforme. Acest lucru se întâmplă chiar acum. În această situație șansele de a extinde aspectele liberale-democratice ale capitalismului modern în direcția unei societăți mai bune devin practic zero – în absența unei revoluții.

Viziunea anarhistă se suprapune peste tradiția marxistă, dar o și contrazice. La mijlocul secolului XIX atât anarhismul, cât și marxismul s-au dezvoltat din mișcări pentru democrație, socialism, și drepturi ale muncitorilor. Marxismul, la fel ca anarhismul, avea o viziune a unei societăți bazate pe cooperare și democrație, fără clase și fără stat, și în echilibru ecologic – obținută prin auto-emanciparea

clasei muncitoare moderne și a aliaților săi. Marx și Engels au scris foarte puține lucruri despre ce și cum ar putea fi comunismul. Comentariile lor sunt răspândite pe tot cuprinsul operelor lor. Dar din puținul pe care l-au scris reieșea că țelul lor era foarte apropiat de cel al anarhismului.

Continuând în tradiția „socialiștilor utopici” timpurii (Owen, Fourier, Cabet, etc.) atât marxiștii cât și anarhiștii inițiali au anticipat sfârșitul diviziunii muncii în maniera în care aceasta s-a dezvoltat sub capitalism. Ei au respins în special diviziunea dintre cei care dau ordine și cei care primesc ordine, dintre munca intelectuală și munca manuală. Au privit reorganizarea tehnologiei și producției într-o manieră care să dezvolte potențialitățile multilaterale ale oamenilor. Aceștia preconizau încheierea diviziunii dintre orașe și sate, dintre industrie și agricultură. Un nou echilibru ecologic ar fi urmat să existe.

A avea o viziune despre o societate libertară, umanistă, comunistă nu este același lucru cu a avea un plan despre cum ar putea funcționa o asemenea societate. „Utopiștii” timpurii au scris prezentări detaliate ale viziunilor lor. Marx a prezis că o societate post-capitalistă ar urma să treacă prin diferite etape specifice. În primă fază ar urma să plătească muncitorii cu tichete de muncă, iar mai târziu să ofere comunism total („De la fiecare după capacități, fiecăruia după nevoile sale.”) Anarhiștii precum Kropotkin erau mai înclinați să utilizeze prezentări detaliate nu ca pe niște planuri, ci ca pe niște exemple euristice despre cum ar putea fi puse în practică principiile lor; spre exemplu trecerea directă la comunism total. După Kropotkin Errico Malatesta a militat pentru o abordare experimentală și pluralistă față de anarhism. El preconiza că diferitele comunități, regiuni, națiuni, etc., vor testa diferite metode de a organiza societăți non-capitaliste, radical democratice câtă vreme nu ar mai fi existat exploatare.

Între Marx și anarhiști au existat unele diferențe importante. Marx a considerat că statul capitalismului va fi înlocuit nu de către o federație liberă, ci de către un nou stat al clasei muncitoare și aliaților acesteia. Acest stat al muncitorilor urma să fie tranzițional, evoluând în direcția unei „autorități publice” non-coercitive, dar încă puternic centralizată. Iar în timp ce el susținea o formă foarte democratică de democrație reprezentativă, Marx și Engels nu au văzut necesitatea creării unei democrații comunale descentralizate, directe la baza noii societăți.

Și în același timp nu au sesizat rolul unei viziuni morale în privința unei noi societăți. Pentru Marx și Engels procesul istoric material era cel care ducea către țelurile socialismului și comunismului. Aceștia au respins în mod anume bizuirea pe viziunea muncitorilor. Muncitorii ar urma să lupte pentru socialism pentru că muncitorii ar urma să lupte pentru socialism. Dinamicile dialectice ale capitalismului ar urma să dezvolte propriile contradicții interne. Ar urma să construiască întreprinderi capitaliste gigantice cu uriașe concentrări de muncitori și ar încinge lupta de clasă dintre muncitori și patroni. Ca rezultat muncitorii ar dezvolta automat conștiință de clasă și forme de auto-organizare, iar acestea ar duce la răsturnarea capitalismului. Nicăieri în vasta lor operă, Marx și Engels, nu au scris că muncitorii și alți oameni ar trebui să lupte pentru socialism pentru că este lucrul corect ce trebuie făcut, pentru că socialismul este bun. (Fără îndoială Marx și Engels erau motivați personal de pasiuni morale, dar acest lucru nu a făcut parte din sistemul lor teoretic.)

Deși sunt un anarhist sunt de acord că există unele dinamici ale capitalismului, analizate cu acuratețe de Marx, ce conduc în direcția socialismului. Acestea includ dezvoltarea capitalismului industrial, crizele periodice și îndelungate ale capitalismului, și crearea de către capitalism a clasei muncitoare internaționale. Dar există în același timp contra-tendințe, dintre care unele au fost, de asemenea, abordate de Marx. Există anumite mecanisme de stabilizare în cadrul capitalismului ce pot depăși crizele pe termen scurt (cel puțin pentru o vreme). Totodată, muncitorii care o duc bine sunt în general satisfăcuți de status-quo. Muncitorii care o duc rău pot fi înfrânți și demoralizați. Dacă și când acestea sau alte segmente ale clasei muncitoare se vor revolta împotriva capitalismului nu se poate ști cu certitudine. Revoluția socialistă nu este „inevitabilă”.

Lupta istorică pentru o societate mai bună nu este ceva ce li se întâmplă oamenilor – prin procese istorice străine lor. Este ceva ce oamenii fac – pe măsură ce reacționează în fața circumstanțelor istorice. Conflictul de clasă nu este o confruntare mecanică de forțe, ci o confruntare de voințe. Socialismul nu este o inevitabilitate; este o posibilitate, ce va avea loc doar dacă suficienți oameni vor decide să o pună în practică.

Marxismul a ajuns de la o viziune foarte apropiată de anarhism să devină o raționalizare pentru un capitalism de stat totalitar, responsabil de crime în masă – până când statele „Comuniste” s-au prăbușit înapoi în capitalismul tradițional. Am atins doar câteva dintre slăbiciunile sale esențiale ce au contribuit la acest rezultat (în timp ce a interacționat cu presiuni obiective): centralismul său, statul său „tranzitional”, și determinismul său non-moral.

Resping metoda moralistă de a începe de la un set de valori (pe care o societate bună ar trebui să le aibă) pentru a concepe un plan despre cum ar trebui să fie o societate bună. Aceasta a fost metoda clasică a „utopiștilor”, precum și a autorilor „Parecon-ului” (economie participativă) de azi. Resping și concepția mecanică a capitalismului care șlefuieste o nouă societate, în care o conștiință vizionară nu joacă niciun rol important. Această viziune era dominantă în marxism (și, într-o oarecare măsură, în opera marelui anarhist Kropotkin). Ruptura dintre aceste două viziuni se bazează pe o ruptură pozitivistă între valori și fapte. Nu accept această dihotomie. Lupta pentru un socialism libertar, pentru anarhism, este atât morală cât și bazată pe forțe sociale.

Viziunea poate fi transformată în realitate

Viziunea unei societăți libere, democratice și cooperative este atunci înrădăcinată în viziunile antice despre umanitate. Reprezintă apogeul valorilor propagate de cei mai mari învățători, filozofi, și lideri religioși. Extinde drepturile democratice propuse în marile revoluții democratice-burgheze (revoluția americană, revoluția franceză, etc.) și exprimate în programele timpurii ale socialismului „utopic”. Acum aceste țeluri pot fi realizate. În revoluțiile trecute oamenii îi răsturnau pe vechii stăpâni, dar apoi majoritatea lor trebuiau să se întoarcă la muncă pentru a nu flămânzi cu toții. Doar câțiva puteau fi liberi să studieze științele și matematica, coordonarea socială, gestionarea căilor navale, etc. Spre deosebire de societățile preistorice de vânători-culegători exista doar într-atât cât să susțină această elită neproductivă (și pe apărătorii ei) – dar nu exista niciodată suficient pentru a furniza bunăstare pentru toți.

Acum oamenii posedă tehnologia și productivitatea care să reducă la un minim munca dificilă, dar necesară și care să fie împărțită de toată lumea. Este posibil ca mare parte din muncă să devină o formă de integrare între activități creative și plăcute și munca utilă, așa cum au fost uneori meșteșugurile. Comunitățile socialiste pot decide unde să utilizeze automatizarea, unde să folosească utilajele mai puțin puternice și unde să lucreze manual. Contrar dezvoltării sale actuale de către corporațiile centralizate și statele militare, tehnologia industrială poate fi reorganizată pentru a susține comunitățile și industriile auto-administrate. Cu ajutorul mijloacelor moderne de comunicații grupările descentralizate ar putea fi coordonate de la bază. Poate exista suficient timp liber pentru ca toată lumea să participe la adunări pentru luarea unor decizii colective, fără ca acest lucru să acapareze tot timpul liber. Oamenii vor fi capabili să își aleagă stilurile de viață și activitățile; vor fi capabili să decidă singuri cum să-și exprime genurile și sexualitățile.

În orice caz, pentru că revoluția socialistă a fost într-atât de întârziată, această puternică tehnologie posedă amenințări groaznice. Se află sub un sistem social care s-a dezvoltat în lipsuri, care a divizat bunăstarea socială între firme capitaliste concurente, și care a divizat lumea între state naționale care poartă războaie. Există într-un sistem capitalist care este constrâns să se extindă, să crească cantitativ, să acumuleze tot mai mult capital indiferent de costurile sociale sau ecologice.

Abuzul periculos al tehnologiei moderne este cel mai limpede în cazul bombelor nucleare. Până acum statele capitaliste au evitat războaiele nucleare. Conducătorii s-au temut de rezultate, pe bună dreptate. Chiar și un război nuclear „mic” (sau chiar și un atac unilateral) ar crea nu doar efecte locale prin explozii uriașe, ci ar arunca în atmosferă praf și rămășițe radioactive care ar afecta întreaga lume. Ar putea provoca o „iarnă nucleară”, blocând lumina soarelui pe toată suprafața pământului vreme de ani de zile, existând posibilitatea de a distruge civilizația sau chiar întreaga umanitate (precum și alte specii).

Acest lucru nu s-a întâmplat încă, chiar și în timpul Războiului Rece. Dar războaiele non-nucleare continuă pe întreaga planetă în timp ce armele atomice încă există, sunt mai răspândite și sunt modernizate. Clasa capitalistă globală nu se poate auto-determina să scape de ele. Ar fi necesar doar un conflict

nuclear, o singură dată, pentru a putea fi cu toții nimicivi. Aceste state și aceste clase conducătoare trebuie dezarmate de populația muncitoare globală.

În același timp abuzul capitalist al tehnologiei produce catastrofe ecologice. Acestea includ dispariția speciilor, poluarea solului, aerului, apei și hranei, și cel mai rău lucru dintre acestea, încălzirea globală. În momentul de față aceasta cauzează vreme extremă, furtuni, inundații, secetă, și incendii. Se îndreaptă către niveluri de căldură pe care oamenii și alte organisme nu le-au mai experimentat din postura de condiție constantă. Dacă civilizația noastră poate supraviețui rămâne o întrebare deschisă.

Problema este că capitalismul are nevoie să crească și să acumuleze, altfel se colapsează. Dar lumea ecologică are nevoi exact contrare. Necesită un sistem stabil, echilibrat, care să nu fie conceput pentru creștere – sau cel puțin nu pentru creșterea cantitativă a producției care se extinde; îmbunătățirile calitative și creșterea complexității sunt altceva. Aceasta este o contradicție profundă. Civilizația noastră industrială este construită pe seama unei utilizări tot mai mari a combustibililor fosili – care sunt o resursă limitată și neregenerabilă ce poluează și provoacă încălzire globală. Nici companiile petroliere, nici clasa capitalistă în totalitatea sa nu vor pune capăt de bună voie acestui sistem conceput pentru creștere.

După cel de-Al Doilea Război Mondial teoreticienii capitalismului au susținut că au rezolvat contradicțiile capitalismului. Urma să existe o prosperitate veșnică (cel puțin în națiunile industrializate – imperialiste) cu cicluri de afaceri domestice (perioade de boom și de criză). Ar fi făcut asta prin intermediul intervenției guvernamentale moderate în cadrul economiei (stimulare fiscală, taxe și manevre monetare). De fapt prosperitatea postbelică a durat aproape treizeci de ani.

Cu toate acestea criza profundă a capitalismului din timpul Marii Crize a fost depășită doar temporar. Acest lucru a necesitat înfângeri masive suferite de clasa muncitoare globală, ascensiunea nazismului și fascismului, ascensiunea stalinismului, și cel de-Al Doilea Război Mondial. Toate acestea au fost urmate de reorganizarea imperialismului global (astfel că SUA a devenit principala putere), creșterea cheltuielilor militare (pe arme nucleare), dezvoltarea unor semi-monopoluri ce cuprind întreaga planetă, și utilizarea petrolului „ieftin” și a altor resurse naturale (fără achitarea costurilor pentru înlocuirea eventuală a acestora). Aceste forțe au asigurat o nouă prosperitate ce a durat până la începutul anilor '70, atunci când au rămas fără aer.

Profiturile vin din plusvaloare, ce nu este nimic altceva decât munca neplătită a muncitorilor. (Așa afirmă Marx, iar eu sunt de acord.) Însăși expansiunea producției capitaliste înseamnă că sunt utilizate tot mai multe utilaje și materii prime, astfel că forța de muncă devine o parte mai mică din ce plătește capitalistul pentru producție (adică în timp ce numărul muncitorilor ar putea chiar să crească, aceștia sunt relativ mai puțini în comparație cu expansiunea și mai mare a costurilor non-umane ale producției). Acest lucru provoacă o scădere relativă în cantitatea de muncă care ar putea fi folosită pentru a realiza mărfurile produse (și care le determină valoarea de schimb). De aceea există o cantitate relativ mai mică de muncă neplătită (surplus) ce este stoarsă din muncitori. Există o serie de forțe contrare, descrise de Marx, care limitează această scădere a ratei profiturilor. Dar continuă să existe o tendință pe termen lung către scăderea ratei profiturilor.

Această tendință fundamentală și-a atins expresia pe termen lung încă de pe la 1900, începutul a ceea ce s-a numit „epoca declinului capitalist.” De prin 1970 s-a reafirmat împotriva aparentei prosperități postbelice. Un simptom major (și totodată o cauză contributivă) l-a reprezentat expansiunea corporațiilor uriașe: monopoluri, semi-monopoluri, și oligopoluri. Un alt simptom este lipsa de fonduri necesare pentru gestionarea crizei încălzirii globale. Per total a fost stagnare, șomaj și locuri de muncă subcalificate, bazine de sărăcie chiar și în țările bogate, inegalitate tot mai mare, dezvoltare inegală a națiunilor sărace, războaie și conflicte internaționale tot mai multe, creșterea financiarizării (investiții în bani și hârtii, nu în producție reală), și atacuri ale capitaliștilor asupra sindicatelor și asupra nivelului de trai al clasei muncitoare. Dovada este faptul că economia per total va continua să scadă, cu reveniri și scăderi moderate, cu alte colapsuri, probabil și mai rele, în viitor – poate o depresiune mai rea decât cea din anii treizeci.

Aceste predicții ale declinului capitalist nu se bazează pe vreo cunoaștere absolută, înrădăcinată în citirea Capitalului lui Marx, sau a altor surse. Reprezintă doar cea mai bună evaluare a realității probabile pe care eu și alții am fost capabili să o facem.

Pe lângă aceste catastrofe care se conturează – război nuclear, încălzire globală, colapsuri economice – mai există alte nenorociri ale acestui sistem. Capitalismul susține – și este susținut de – o rețea de opresiuni, incluzând rasismul, sexismul, heterosexismul, oprimarea națională, bigotismul religios, și așa mai departe. Continuă să fie o civilizație urâtă, care zdrobește spiritul și deformează potențialitățile umane, cauzând suferință și amărăciune în tot felul de forme.

Alternativa

Așadar viziunea unei alte lumi este posibilă. Este totodată necesară, dacă vom alege să evităm catastrofele militare, ecologice și economice, fără a menționa suferința continuă cauzată de capitalism prin existența sa. Asta a dorit Rosa Luxemburg să transmită atunci când a afirmat că alternativele sunt „socialism sau barbarie”, rezumând afirmații ale lui Marx și Engels. Din acest motiv Murray Bookchin concentrându-se pe situația ecologică, a promovat această afirmație la „anarhism sau anihilare.”

Acest lucru nu face ca socialismul (anarhism, comunism libertar) să fie inevitabil. Dimpotrivă, înseamnă că capitalismul are o dinamică ce conduce la crize și catastrofe tot mai mari și mai rele. Ca și sistem economic este profund defectuos și irațional. Este extrem de improbabil (nu voi spune că este „imposibil”) că va fi capabil să își revină din prezenta aterizare forțată extinsă pentru a se reîntoarce la o perioadă de stabilitate și relativă prosperitate. Ultima dată când a făcut acest lucru, de la sfârșitul anilor 1940 până în 1970-1975, a fost cu prețul Marii Depresiuni, a unui Război Mondial, a cheltuielilor postbelice cu armele nucleare, și a vastei utilizări a combustibililor fosili. Pentru a se regenera, chiar și pentru o perioadă limitată de timp, ar necesita ceva similar. Pare improbabil că sistemul ar putea supraviețui fie și încă unui nou război mondial, sau unui abuz tot mai profund al lumii naturale.

Dar oamenii lumii – clasa muncitoare și aliații săi din rândurile celor oprimați – ar putea alege să înlocuiască capitalismul cu socialismul libertar. Adică să realizeze o revoluție. Deși, pentru a mă repeta, există forțe care conduc în acea direcție, acest lucru rămâne în cele din urmă o alegere morală făcută de mișcările de masă ale milioanele de ființe umane oprimate și exploatare. Relele capitalismului și statele și instituțiile sale opresive pot fi respinse, iar viziunile vechi despre o lume nouă și mai bună pot fi create. Acest lucru nu depinde de procese istorice mecanice, ci de o decizie și de un angajament moral.

de Wayne Price (29 decembrie, 2016)

Biblioteca Anarhistă

Wayne Price
Viziunea anarhismului revoluționar
2016

Preluat la 16.12.2022 de la <https://iasromania.wordpress.com/>

ro.theanarchistlibrary.org